

RECENZE

Turayová, Yvetta – Čič, Milan:

Spoločnosť proti zločinu

1. vydání. Bratislava: Veda, 2009, 231 stran

Nakladatelství Veda Bratislava obohatilo knižní trh v roce 2009 monografií věnovanou základním kriminologickým otázkám. Jejimi autory jsou docentka Iveta Turayová z Právnické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě a profesor Milan Čič, známá osobnost v oblasti trestního práva a kriminologie.

Jak autoři přiléhavě uvádějí v předmluvě, kriminologie jako moderní multidisciplinární věda o kriminalitě má povinnost více zviditelnit a prosadit poznatky o příčinách a podmínkách kriminality, o pachatelích trestného činu a o jejich obětech. Úkolem kriminologie je mimo jiné formulovat praktické poznatky, doporučení, závěry, hledat moderní metody výzkumu a tvořit efektivní vědecké teorie. Filosofii kriminologického i trestněprávního myšlení je odhalit podstatu zločinnosti a nalézt účinný lék na její omezení a eliminaci.

Autoři si vybrali téma náležející k nejaktuálnějším, ale také nejobtížnějším. Takovou charakteristiku tématu nepřímou potvrzuje fakt, že svět, až na malé výjimky, si s kriminalitou, nesmírně variabilním sociálně patologickým fenoménem, který prostupuje celkovou strukturu společnosti od jejích nejspodnějších až do nejvyšších pater, zatím nedokáže účinně poradit.

Monografie se snaží uchopit téma kriminality a společnosti v co možná největší komplexnosti a z nejrůznějších aspektů, především však z pohledu právního a sociologického.

Publikace je rozdělena do dvou částí.

V první části, ve které je těžiště recenzované práce, autoři kladou otázky, které se týkají základních kriminologických a trestněprávních problémů: Co je podstatou kriminologie, jaká je úloha kriminologie a trestního práva v úsilí o omezování kriminality jako hromadného sociálního jevu, zda je možné poznat příčiny zločinnosti, jaké prostředky sankcionování máme zvolit, což jsou jen některé z otázek, jimiž se práce zabývá.

Druhá část práce obsahuje výčet některých právních aktů Evropského společenství a Evropské unie spojených s trestním právem a kriminologií. V této části nalézáme tedy například autentická znění Rámcového rozhodnutí Rady EU z 15. 3. 2001 o postavení obětí v trestním řízení, Rámcového rozhodnutí Rady EU z 28. 5. 2001 o boji proti podvodům a padělání bezhotovostních platebních prostředků, Rozhodnutí Rady EU z 28. 5. 2001 o vytvoření evropské sítě k prevenci kriminality nebo Rámcového rozhodnutí Rady EU z 22. 7. 2003 o boji proti korupci v soukromém sektoru.

Práce zaujme čtenáře svojí metodou. Autoři vybírají k hlubšímu zkoumání vždy určitý problematický nebo nejednotně pojímaný institut trestního práva (například pojem trestného činu nebo trestní odpovědnost právnických osob) či kriminologie (příčiny kriminality, prevence kriminality) a kladou mnohdy provokující otázky vztahující se k tomuto pojmu, které často kolidují se zažitým, ustáleným výkladem. Z uvedeného vyplývá, že práce není vyčerpávajícím komentářem k určitému tématu, ale spíše podnětem k zamyšlení nebo k diskusi o uvedených otázkách.

Jak autoři uvádějí (str. 64), cílem jejich úvah není kritika nových ustanovení trestního zákona nebo trestního řádu ani obhajoba zastaralých, vžitých, nemoderních zákonů, ale snaha podpořit diskusi, jejímž výsledkem by měly být závěry usměrňující legislativní nebo aplikační praxi.

I když výklad je orientován zejména kriminologicky, autoři na četných místech připomínají příslušnou trestněprávní nebo trestněprocesní úpravu. Pro českého čtenáře může být zajímavá i inspirující komparace dřívější právní úpravy (tj. trestního zákona a trestního řádu z roku 1961) s novými slovenskými trestními kodexy.¹ Můžeme tedy posoudit, jak se v obou republikách postupně vyvíjí původně společná právní úprava v samostatných legislativních řešeních.

Z podaného rozboru vyplývá, že i když v jednotlivých otázkách se právní úprava ve Slovenské republice a v České republice odlišuje, některé otázky zůstávají stejné v obou státech. K takovým otázkám náleží například trestní odpovědnost právnických osob. V obou republikách, oproti většině států EU, je právní situace totožná, trestní odpovědnost právnických osob zavedena není, pachatelem trestného činu může být jen osoba fyzická a všechny možnosti řešení deliktů odpovědnosti právnických osob prostředky veřejného práva se ukazují jako otevřené.

Jako červená niť se výkladem jednotlivých otázek vinou dva závěry. Jednak je to přesvědčení, že základem úspěšného úsilí o eliminování kriminality je poznání příčin kriminality. Dalším závěrem je mínění, že principiální řešení problému kriminality nemůže být jen v následném postihu, ale musí záležet v předcházení trestné činnosti. Z toho vyplývají

¹ Společné československé trestní kodexy platily na Slovensku do 31. 12. 2005. Od 1. 1. 2006 nabyly účinnosti nový trestní zákon (zák. č. 300/2005 Z. z.) a nový trestní řád (zák. č. 301/2005 Z. z.). Slovenský zákonodárce, oproti české praxi, rekonfiguroval celé trestní právo, tj. přijal novou jak hmotněprávní, tak i procesněprávní úpravu. V České republice byla provedena dosud jen poloviční rekonfigurace trestního práva, jejímž výrazem je nový trestní zákoník (zák. č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů). S rekonfigurací trestního řádu se počítá až v časovém horizontu několika let.

důležité závěry pro praktickou trestní politiku státu. Pro oblast výkonu trestního práva to znamená, že trestní postih musí být včasný, spravedlivý zákonný, diferencovaný. Jedině při splnění všech těchto zásad je předpoklad, že trest bude sociálně účinný, a že splní svoje poslání, smysl a konečný efekt.

Výklad jednotlivých otázek je v recenzované monografii limitován celkovým rozsahem práce. Autoři také nedospívají ke konečným soudům, řešením nebo doporučením. Plédují ovšem pro potřebu preciznějšího legislativního řešení okolností, příčin a podmínek ovlivňujících a podmiňujících trestnou činnost. Načrtávají možnosti stanovení základních vědeckovýzkumných témat v oboru trestního práva kriminologie a doporučují vytvoření samostatné instituce ve Slovenské republice, která by se zabývala studiem faktorů ovlivňujících kriminalitu.

Publikaci Spoločnosť proti zločinu lze doporučit nejen studentům právnických fakult a jiných společenských oborů, ale také pracovníkům právní praxe, tj. soudcům, státním zástupcům, policistům, pracovníkům Vězeňské služby, sociálním pracovníkům. Představuje také zajímavý příspěvek k rozvoji trestněprávního a kriminologického myšlení.

Prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.,

Právnická fakulta UK, Praha